

Εισαγωγικά

Είναι γνωστό σε ολόκληρο το νομικό κόσμο ότι η ανθρώπινη αξία είναι το ύψιστο αγαθό και η απόλυτος προστασία αυτής είναι η κατευθυντήρια αρχή της ελληνικής έννομης τάξης. Σε αυτήν της μεγίστης σημασίας αρχή στηρίζεται ολόκληρο το πλέγμα των κανόνων δικαίου και βασίζεται η λειτουργία του σύγχρονου ελληνικού κράτους δικαίου. Η έννοια του κράτους δικαίου καθιερώνεται ρητά (*expressis verbis*) στο αναθεωρηθέν άρθρο 25 του ελληνικού συντάγματος. Χάρη στην αρχή αυτή η οποία κατακτήθηκε ύστερα από σκληρούς αγώνες, το κράτος από δεσποτικό και απολυταρχικό έγινε με το πέρασμα των αιώνων δημοκρατικό, φιλελεύθερο και το κυριότερο ανθρωποκεντρικό. Κάθε κανόνας δικαίου σε οποιονδήποτε κλάδο του δικαίου και αν αυτός ανήκει, πρέπει να προστατεύει την αξία του ανθρώπου, διαφορετικά δεν αποτελεί δίκαιο και δεν έχει ουδεμία ισχύ.

Προτού γίνει αναφορά στην συνταγματική κατοχύρωση της αρχής του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας, είναι αναγκαίο να δοθεί ο ορισμός της έννοιας ανθρώπινης αξίας. Ο άνθρωπος, το έλλογο αυτό ον που απετέλεσε αντικείμενο του φιλοσοφικού στοχασμού από τα αρχαία χρόνια, αποτελείται από ύλη και πνεύμα. Η σκέψη του, στοιχείο του πνεύματος όταν εξωτερικεύεται χάριν στη συνύπαρξη του με τα άλλα μέλη του κοινωνικού συνόλου στο οποίο ανήκει και χάρις στο φαινόμενο της κοινωνικής συμβίωσης, του προσδίδει μία κοινωνική διάσταση. Επομένως η ίδια η ανθρώπινη φύση που έχει υλική (ανθρώπινος οργανισμός και λειτουργίες αυτού που αποτελούν αντικείμενο μελέτης της ιατρικής επιστήμης), πνευματική (σκέψη, λογική, κρίση, συναισθήματα, ψυχολογία γενικότερα) καθώς και κοινωνική διάσταση (δηλ. αξιοπρέπεια- σχέση και συμπεριφορά προς τα άλλα μέλη του κοινωνικού συνόλου με τα οποία συνυπάρχει) αποτελεί την ανθρώπινη αξία με άλλα λόγια η ίδια η ανθρώπινη ύπαρξη αποτελεί αντικείμενο προστασίας από το σύνταγμα το οποίο με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 την ανάγει σε ανώτατη καταστατική αρχή της ελληνικής έννομης τάξης που είναι *expressis verbis*. Χάρη σε αυτή τη διάταξη, το ελληνικό δίκαιο αποκτά έναν χαρακτήρα ανθρωποκεντρικό και παύει ο ατομικιστικός χαρακτήρας που του έδιδαν οι νομομαθείς του παρελθόντος. Ο συνταγματικός νομοθέτης δίνει ρητή εντολή με το άρθρο 2 παρ. 1 στον κοινό νομοθέτη και σε κάθε φορέα παραγωγής κανόνων δικαίου λ.χ. στη διοίκηση να δημιουργεί κανόνες των οποίων ο σκοπός και το περιεχόμενο να ανταποκρίνεται στην απόλυτη προστασία της ανθρώπινης αξίας. Η ανθρωπινή αξία κατοχυρώνεται επίσης και στα άρθρα 4 παρ. 1 & 2, 5 παρ. 1 & 2, 7 παρ. 2, 25 παρ. 1 & 4, 106 παρ. 2 καθώς και σε όλα τα άρθρα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα ήτοι άρθρα 4-25. Από την ανάγνωση των άρθρων αυτών μπορεί αβίαστα να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας αναφέρεται σε όλους τους κλάδους του δικαίου. Είναι λοιπόν επόμενο ότι χάρις στην αρχή αυτή ενοποιείται η έννομη μας τάξη και ότι η κλασσική διάκριση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου ατονεί. Η αρχή αυτή που είναι ρητώς διατυπωμένη στο άρθρο 2 παρ. 1 του συντάγματος σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί μία πομπώδη διακήρυξη ή μία εξαγγελία προγραμματικού χαρακτήρα αλλά έχει καθαρά θετικό χαρακτήρα δηλαδή είναι νομικός κανόνας ο οποίος δημιουργεί στους αποδέκτες του, κράτος και άτομα την ύψιστη υποχρέωση να σέβονται και να προστατεύουν την ανθρωπινή αξία στην οποία εντάσσεται ως έννοια είδους η αξιοπρέπεια του ανθρώπου, από οποιαδήποτε προσβολή είτε προέρχεται από κρατικό όργανο είτε από ιδιώτη.

Επιπλέον, η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 αποτελεί θεμελιώδη διάταξη κατά τον κ.

Π.Δαγτόγλου, γενική αρχή κατά τον κ. Μάνεση, και αυτότελες και ανώτατο μητρικό δικαίωμα κατά τον κ. Α.Δημητρόπουλο.

Φυσικά και η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας όπως και όλες οι γενικές συνταγματικές αρχές αποτελούν βασικά εργαλεία για την ερμηνεία των υπολοίπων κανόνων δικαίου. Επί παραδείγματι, η έννοια της αρχής της ισότητας αποσαφηνίζεται και πραγματώνεται με γνώμονα την αρχή αυτή. Το ίδιο ισχύει και για την αρχή της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας που αναφέρεται στο άρθρο 106 παρ.2 του συντάγματος το οποίο ρητά ορίζει ότι αυτή δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας.

Φορείς

Είναι απόλυτα αναγκαίο να τονιστεί ότι φορείς της ανθρώπινης αξίας είναι μόνον φυσικά πρόσωπα ανεξαρτήτως ιθαγενείας είτε τεχθέντα ζωντανά είτε κυοφορούμενα. Για τον λόγο αυτό ορθά κρίνεται ότι είναι εσφαλμένη η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ2279/1990 Ολ, ΔιΔικ1991,78επ.,ΣτΕ 1159/1991, ΤοΣ 1991,559επ.) ότι δεν χρειάζεται να έχει αιτιολογία η διοικητική πράξη που αρνείται τη χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας σε αλλοδαπούς. Πράγματι, η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας αφορά όλους και δεν αποτελεί προϋπόθεση της ασκήσεως των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτή, η ελληνική ιθαγένεια, αλλά είναι δέον να τονισθεί ότι η έλλειψη αιτιολογίας στην εν λόγω πράξη υποδηλώνει άρνηση της ιδιότητας του αιτούντος ως έλλογου όντος, στον οποίο μπορεί και επιτάσσεται να διευκρινισθούν οι λόγοι της αρνητικής συμπεριφοράς της διοίκησης. Οι λόγοι αυτοί θα μπορούσαν να διευκρινισθούν μόνο με την αιτιολογία της πράξεως. Τέλος η νομολογία έκρινε ότι η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας δεν θεμελιώνει αξίωση του αλλοδαπού να παραμείνει στο έδαφος της ελληνικής επικράτειας εφόσον στερείται άδεια παραμονής. (ΣτΕ 3603/1991,Ελλ Δνη 1993,772).

Περιπτωσιολογία

Ποινικό δίκαιο - επιβολή κυρώσεων

Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας επιβάλλει περιορισμούς όχι μόνο στο περιεχόμενο των παντός είδους επιβαλλομένων κυρώσεων, ποινών, επαχθών μέτρων αλλά και στην διαδικασία επιβολής αυτών. Η νομολογία έχει κρίνει (ΣτΕ 789/1990,Ολ,ΕλλΔνη 1991,226επ.) ότι η ευκαιριακή συγκρότηση πειθαρχικών συμβουλίων από τον ασκούντα την πειθαρχική δίωξη για την εκδίκαση μόνο μίας συγκεκριμένης υποθέσεως και χωρίς να καθορίζονται και να διευκρινίζονται τα κριτήρια επιλογής των μελών των συμβουλίων αντίκειται στο άρθρο 2 παρ.1 του συντάγματος. Κάθε διαδικασία επιβολής ποινών πρέπει απαραίτητα να παρέχει εγγυήσεις αμερόληπτης και αντικειμενικής κρίσης και υπεράσπισης του κατηγορημένου διαφορετικά αποτελεί εμπαιγμό αυτού μεταβάλλοντας τον σε αντικείμενο του δικαίου. Αντίθετη προς το προαναφερθέν άρθρο έχει κριθεί και η επιβολή προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο ή προς ιδιώτες σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚΕΔΕ ή του ΚπολΔ και μάλιστα *stricto sensu* αντίκειται στην προσωπική ελευθερία η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ.1 του συντάγματος.(ΑΠ1753/1983, ΤοΣ 1984,76 επ.)

Γενετική τεχνολογία

Είναι επιτακτικά αναγκαίο να τονιστεί ότι η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας θέτει αυστηρά όρια στους πειραματισμούς των γονιδίων που βρίσκονται στα ανθρώπινα κύτταρα. Συγκεκριμένα, είναι αντίθετη με το νέο άρθρο 5 παρ5 του

συντάγματος η κλωνοποίηση αναπαραγωγικού χαρακτήρα με σκοπό τη δημιουργία ανθρώπων απολύτως όμοιων κατά τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, διότι με αυτόν τον τρόπο αίρεται τελείως η μοναδικότητα και η ιδιαίτερη αξία κάθε ανθρώπινης ύπαρξης. Εδώ η αρχή του άρθρου 2 παρ.1 του συντάγματος εξειδικεύεται με το άρθρο 5 παρ.5 το οποίο προστέθηκε στο συνταγματικό κείμενο με την πρόσφατη αναθεώρηση του 2001.

Εσωτερική ελευθερία συνείδησης

Σε συνδυασμό με το άρθρο 7 παρ.2 του συντάγματος, η αρχή του άρθρου 2 παρ.1 του συντάγματος κατοχυρώνει μια απαγόρευση διείσδυσης στο *forum internum* του ανθρώπου. Επομένως η πρακτική της πλύσης του εγκεφάλου και του λεγομένου ανιχνευτή ψεύδους καθώς και του ορού της αλήθειας προσβάλλουν κατάφωρα την εσωτερική ελευθερία της συνείδησης η οποία συνδέεται άρρηκτα με την ιδιότητα του ανθρώπου ως ελλόγου όντος, τον σεβασμό της ιδιαιτερότητας του και τον μη υποβιβασμό του σε αντικείμενο.

Επίλογος

Τέλος θα πρέπει να τονισθεί ότι με την αρχή αυτή σε καμμία απολύτως περίπτωση δεν μπορεί να είναι αντικείμενο μόνο ο άνθρωπος ως μεμονωμένο άτομο αλλά και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου (αναθεωρηθέν άρθρο 25παρ.1 του συντάγματος). Επομένως, χάρη σε αυτή τη θεμελιώδη αρχή συνυπάρχει αρμονικά το γενικό με το ατομικό συμφέρον, ο ανταγωνισμός με τη αλληλεγγύη και η ελευθερία με την ισότητα, έννοιες που παλαιότερα ευρίσκοντο σε μεγάλη αντίθεση. Με την αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας, η ζωή των πολιτών μέσα στο κράτος γίνεται πιο ανθρώπινη, το κράτος αποκτά πιο ανθρώπινο πρόσωπο και οι κανόνες της έννομης τάξης αποτελούν απάνθισμα γνήσιου νομικού πολιτισμού.